

LIBERTATE ȘI PROBLEME MORALE, ÎN CIVILIZAȚIA INFORMAȚIEI

Pr. Prof. univ. dr. Florea ȘTEFAN

Universitatea "Valahia" din Târgoviște

pr_florestefan@yahoo.com

ABSTRACT: Freedom and moral issues in an information civilization.

We live in a time where information technology is used extensively in human communication. Information technology and virtual space represent in itself important acquisitions of the human mind, inspired, undoubtedly, by the Spirit of knowledge, which could not appear only within the framework of Christian civilization, which is based on the Word and on the fruit of Incarnation. What I want to emphasize is the fact that the excess of virtual communication, the exclusively virtual communication and the neglect of the naturalness of personal meeting and physical communication, lead only to alienation and to special moral and soul problems.

Keywords: *freedom, information technology, communication, moral problems, civilization, knowledge.*

Introducere

Problema libertății este fundamentală atât în antropologie, cât și filosofie, în cadrul științelor în general, dar mai ales în cadrul teologiei, domeniu prin excelență al libertății, pentru că ea pornește de la premisa că *omul a fost creat de Dumnezeu după chipul Său* (Facere 1, 26-28), în vederea unei nesfârșite asemănări cu El, iar libertatea este unul dintre darurile fundamentale pe care Creatorul le-a dăruit omului, încă de la creație.

A fi liber înseamnă a parcurge drumul de la chip către nesfârșita asemănare cu Dumnezeu, învingând toate contradicțiile, opozițiile, obstacolele, problemele sau provocările vieții. A fi liber înseamnă a te stabili în bine. Când alegi răul, urmare a manifestării liberului arbitru, nu ești o persoană liberă, dimpotrivă, devii robul păcatului care te stăpânește, potrivit

teologiei petrine (1 Petru, 2, 16) Prin urmare, libertatea¹ este un concept cheie în domeniul cunoașterii umane, de aceea, nu avea cum să nu se ocupe de această problemă, tocmai științele care au în centrul lor descoperirea, rațiunea, cunoașterea, precum teologia, filozofia, psihologia și altele asemenea.

Teologii afirmă că omul se naște liber și a primit libertatea în dar de la Dumnezeu, pentru a crește în desăvârșire, în același timp, reprezentanții altor științe vin cu numeroase contra-argumente susținând că, de fapt, omul nu este și nu are cum să fie liber în totalitate, și în acest sens, sunt invocate diferite argumente, precum ereditatea, educația, alegerile realizate în trecut și altele².

În cele ce urmează, vom aborda problema libertății într-o societate dominată de informație, de tehnologia informației și iată, mai nou de inteligența artificială, și de felul în care acestea pot influența libertatea omului. Apoi, ce rol au achizițiile tehnologice moderne pentru viața morală și relaționarea noastră cu modalitatea virtuală, capacitatea noastră de a comunica în spațiul vital și implicațiile, din punct de vedere moral, ale utilizării tehnologiei informației și a comunicării prin intermediul rețelelor de socializare asupra persoanei și comunității umane³.

I. Tehnologia informației -binecuvântare sau blestem?

În primul rând, trebuie pornit de la faptul că toate achizițiile tehnologice sunt rod al minții umane și ele, în sine, nu sunt nici bune, dar nici rele, ci bună sau rea este numai relaționarea cu ele sau modul în care acestea sunt folosite. Orice abuz este dăunător omului, de aceea, părinții Bisericii recomandă *cumpătarea, dreapta socotință*, în tot ceea ce facem.

În domeniul moralei creștine, ceea ce este deosebit de important cu privire la lucruri, activități, în general, este felul în care noi ne raportăm la ele, cum le folosim, pentru că acestea nu ne limitează și nici nu ne poten-

1 Ioan-Gheorghe ROTARU, "A look at how the concept of human rights has evolved over time", în *Journal For Freedom of Conscience (Jurnalul Libertății de Conștiință)*, vol. 11, nr.2 (2023), pp. 825-874.

2 Ileana ROTARU, *Comunicarea virtuală. Impactul noilor tehnologii informaționale și comunicaționale în spațiul educațional contemporan*, București, Editura Tritonic, 2010, p. 32.

3 Gabriela GROSSECK "Incursiune în ciber spațiu", în revista *Informatica Economica*, nr. 3 (27) din 2003, p. 3.

țeară libertatea, decât în funcție de alegerile noastre⁴. Dacă le utilizăm așa cum trebuie, cu înțelepciune, cu echilibru și cu moderație, ele pot fi foarte folositoare, în schimb dacă abuzăm de ele sau proiectăm asupra lor elemente ale personalității noastre și le investim cu importanță mai mare decât trebuie, atunci ele ne situează în zona alegerilor imorale, anormale, inutile și contraproductive⁵.

Nu întâmplător, strămoșii noștri spuneau că întotdeauna trebuie să urmăm calea de mijloc -*via media, via regia*- calea de mijloc este calea regală.

Tehnologiei informației este fascinantă în sine, pentru că, până la urmă, trebuie să vedem că Evanghelia, recte creștinismul, a fondat o civilizație a cuvântului, o civilizație creștină, în care cuvântul este prioritar, *Cuvântul* ca *logos*, rațiune, proiecție a creativității, a personalității alegerilor umane, ori civilizația creștină are la temelie ei cuvântul rostit, tipărit. Prin urmare, nu trebuie să ne grăbim în a condamna civilizația informației și nici utilizarea ei în viața cotidiană, ci doar trebuie să reglăm, să vindecăm, să corijăm abuzul excesul, obsesia sau idolatrizarea ei.

Civilizația noastră are la bază cuvântul, ca reflex al Cuvântului întrupat, și de aceea, omul are o valoare inestimabilă, atât prin faptele sale concrete, dar mai cu seama prin cuvintele pe care le exprimă sau le încrîpțează cu ajutorul civilizației informației.

Civilizația tehnologică de astăzi nu putea să apară fără *Întruparea Cuvântului*, mai ales fără uimitoarea aprofundare pe care, de-a lungul timpului, creștinii au oferit-o civilizației umane⁶, astfel că paradigma de astăzi este un rod concret al acestui act chenotic al Fiului lui Dumnezeu, în care creștinii au înțeles să-și manifeste creativitatea și darul rațiunii pe care Dumnezeu ni le-a dat nouă, oamenilor⁷.

Oare, civilizația informației, de astăzi, poate influența negativ libertatea noastră? cum ne poate limita informația, tehnologia, rețelele de socializare și tot ceea ce ține de internet și de lumea virtuală, libertatea umană sau de ce și cum o limitează?

4 Alexander SCHMEMANN, *Biserica, lume, misiune*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2006, p. 58.

5 Robert LAZU, *Cybercritica*, Târgu Lăpuș, Editura Galaxia Gutenberg, 2008, p. 22.

6 Ioan-Gheorghe ROTARU, "Aspects of Biblical Philosophy on the Development of World Civilizations", *Scientia Moralitas. International Journal of Multidisciplinary Research* 8 (2023), nr.1, pp. 62-79.

7 Virgil NEMOIANU, *Postmodernismul și identitățile culturale. Conflicte și coexistență*, București, Editura Hardcover, 2018, p. 114.

În această privință, trebuie spus că toate aceste daruri ale tehnologiei actuale ne pot limita libertatea atunci când devenim dominați de ele, când devenim sclavii lor și când uităm că suntem ființe umane, în carne și oase, nu roboți, cum încearcă ideologia transhumanistă, pentru că suntem *coroana creației* lui Dumnezeu și avem datoria de a relaționa, trup și suflet, iar tehnologia trebuie doar să potențeze, să ușureze și să dea o nouă dimensiune comunicării și relaționării noastre, cu noi înșine sau cu creația, în sensul larg al cuvântului. Dacă ne bazăm exclusiv pe tehnologie, reducem de fapt, capacitățile noastre uimitoare, umane, de a comunica. Dacă valorizăm exclusiv informația, vom ajunge să nu ne mai cunoaștem puterile trupului și ale sufletului, angajate în relație cu cel de lângă noi și nu este un secret faptul că mulți oameni au impresia că sunt în comuniune sau într-o relație specială, doar pentru că ei comunică rapid și mult, prin intermediul tehnologiei, mai ales tinerele generații au uneori impresia că singura cale eficientă de comunicare, de comuniune să zic așa, este prin intermediul tehnologiei informației, din spatele unui smartphone sau a unui computer. Este iluzia că avem mulți prieteni, alergăm după cât mai multe like-uri, în realitate suntem singuri, uitând, sau chiar fiindu-ne teamă, de a mai intra în relație concretă, fizică, cu celălalt de lângă noi. Desigur că este o iluzie, pentru în niciun caz, nimic, niciodată nu poate înlocui relaționarea față către față dintre oameni, iar prezența umană poartă în ea misterul sacru al Creatorului.

Fiecare dintre noi avem o amprentă spirituală specifică ce se manifestă prin trup, iar aceasta nu poate fi simțită plenar decât în relație directă, de aceea, tehnologia, deși este utilă, bună și folositoare, nu poate manifesta niciodată plenitudinea persoanei umane și nici caracterul ei inefabil, neprețuit și fabulos de creatura a lui Dumnezeu⁸.

Pe de altă parte, nu trebuie să neglijăm importanța tehnologiei, pentru că trebuie să ne gândim că, astăzi, aproape oriunde, oricând, putem comunica, cu cine dorim, întrun mod rapid și eficient. Comunicarea dintre oameni este mai intensă și mai lejeră decât oricând, iar experiența restricțiilor din timpul recente pandemii Covid-19⁹, ne-a arătat cât de utilă este tehnologiei informației, spațiul virtual în general, pentru a comunica între

8 Ioan I. ICĂ jr., *Provocarea globalizării: mutația umanului*, în *** „Biserica și multiculturalitate în Europa sfârșitului de mileniu”, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2001, p. 232.

9 Ioan-Gheorghe ROTARU, “Spiritual lessons observed through the Coronavirus Crisis”, în *Dialogo. Issue of Modern Man*, 2020, vol.6, no.2, pp. 71-82.

noi, dar în același timp ne-a descoperit și limitele acestei comunicări.

La finalul restricțiilor am constatat cu toții că suntem însetați de prezență fizică, că suntem dornici de a relaționa între noi, că *nimic*, nu poate înlocui prezența fizică a omului în comunicare și că adevărata comuniune se poate realiza numai și numai prin intermediul relației față către față.

Prezența umană este extraordinară, iar *prezența virtuală* a omului nu este decât acel minim necesar atunci când nu se poate altfel, dar ceea ce trebuie să căutăm întotdeauna este prezența fizică.

II. Comunicare, Comuniune, Tehnologie

Prin intermediul tehnologiei nu facem decât să suplینim neputința de a fi și de a comunica în timp real întotdeauna față către față, însă, cu toate acestea nu trebuie să repudiem tehnologia, nu trebuie blamată, ci trebuie numai să-i vedem limitele și să înțelegem că ea nu reprezintă decât un mod complementar de relaționare și de comunicare și nu comunicarea în sine.

Avem datoria de a comunica unii cu alții, pentru că suntem ființe sociale destinate relaționării, de altfel, vechii greci aveau dreptate atunci când spuneau că omul este ființă socială - *zoon politikon* - și considerau comunicarea ca pe o determinantă a umanității noastre. Omul este o *proexistență*, întotdeauna în relație și cu deschidere către semen. Mântuirea proprie stă în strânsă legătură cu mântuirea celui de lângă mine, cu alte cuvinte, mă mântuiesc ajutând pe celălalt să se mântuiască. De altfel, când văd pe semenul meu că păcătuiește/greșește și nu iau niciun fel de atitudine întru îndreptarea lui, eu devin complice la păcatul/greșeala lui.

Suntem ființe comunicaționale, suntem ființe de interval, ființe de dialog între lumea pământescă și cea cerească, între lumea îngerească și creația lui Dumnezeu, adică între lumea vazută/sensibilă și cea nevăzută/inteligibilă, suntem ființe de mediere, mediatori între uman și divin și în același timp, suntem deschiși către comuniune, dialog și comunicare.

Dacă privim chipul civilizației actuale vedem faptul că a comunica este dominant astăzi, mai mult de atât, oamenii nu mai concep lumea în care trăim în afara comunicării, comunicăm fie pe telefon, fie pe computer, fie prin intermediul rețelelor de socializare, comunicăm pentru că există în firea noastră o dorință de alteritate, o dorință de a intra în dialog, o dorință de a fi compleți prin celălalt.

Astfel, societatea actuală are drept caracteristică fundamentală comunicarea, ori, tehnologia actuală nu face decât să înlesnească comunicarea, să ne susțină acest avânt la dialog și la comuniune. Desigur, există reproșul care adesea este făcut actualei civilizații, mai ales tinerelor generații, că acea comunicare prin intermediul rețelelor de socializare, a lumii virtuale, în general, nu ar fi o comunicare reală și nu ar susține comuniunea în mod real¹⁰.

Așa cum am spus mai devreme, în experiența pandemiei realizăm că acest tip de comunicare, exclusiv virtuală, nu este ceva satisfăcător, nu împlinește nevoia umană de prezența concretă a celuilalt, de relaționare *față către față*, dar în același timp susține comunicarea și contribuie la aprofundarea comunicării, mai ales prin intermediul acestor noi mijloace tehnice și trebuie să ne gândim că tehnica încă se află la începuturile ei, în acest stadiu de dezvoltare al civilizației omenesci¹¹. Să ne gândim că nici nu sunt două veacuri de la revoluția industrială, ceea ce duce la o constatare plină de optimism, și anume aceea că lumea în care trăim evoluează în mod constant rapid și firesc, iar comunicarea prin intermediul rețelelor de socializare, a spațiului virtual, se dezvoltă tot mai mult și mai intens.

Din perspectiva teologiei morale, se pune problema dacă aceste noi tehnologii favorizează calea virtuții sau pe cea a derapajului moral. Este oare mai ușor a face un păcat cu ajutorul/sprijinul tehnologiei, ori poate contribui tehnologia la progres moral sau la decadență? În mod cert, din spatele tastaturii unui telefon inteligent sau a unui laptop, se poate cu ușurință minți mai lejer, păcăli sau înșela, de exemplu, dar problema este până la urmă tot de maniera de utilizare a tehnologiei, în favoarea omului sau contra lui, prin alegeri conștiente.

Desigur, te poți uita pe un smartphone la informații care să te ajute în viața cotidiană sau poți deveni rob al pornografiei, ori a înșelăciunii *on line* și altele asemenea. Tehnologia, deci, poate crea o lejeritate a păcătuirii, dar aceasta nu înseamnă că ea este rea. Să ne gândim că și slujbele le putem avea în direct, ori predica zilei sau programe de cercetare biblică sau altele asemenea¹², iar acest lucru nu poate fi considerat ca fiind unul rău sau lipsit de importanță. Să ne gândim doar la cei singuri, nedepasabili, vârstnici,

10 ***, *Noile mijloace de comunicare socială - un Areopag al timpului nostru*, Târgoviște, Editura Arhiepiscopiei Târgoviștei, 2019, p. 7.

11 Liviu VIDICAN-MANCI, *Propovăduirea Evangheliei în era digitală*, Alba-Iulia, Editura Renașterea, 2020, p. 15.

12 *Ibidem*.

ori aflați pe patul suferinței, pentru care forma aceasta de comunicare prin intermediul tehnologiei, este adevărată alinare.

Felul în care noi ne raportăm la tehnologie este esențial, maniera în care o folosim, deci, alegerea spre virtute sau păcat este tot a noastră, iar instrumentul tehnologic poate maximiza sau minimiza acțiunea noastră, dar, repet, el în sine nu are aplicabilă nicio categorie morală, ci este bună sau rea numai utilizarea lui de către noi, alegerea noastră de a-l utiliza corect, moral sau nu¹³.

Educația contemporană, consider că pe acest lucru ar trebui să pună accentul încă din școala primară, deoarece tinerele generații au nevoie de îndrumare, pentru a nu deveni robi ai tehnologiei, ci stăpânii ei și a o utiliza cu maxim discernământ¹⁴.

A educa tinerele generații¹⁵, mai ales, reprezintă o datorie de onoare, o necesitate sanitar spirituală și tehnologică, dar și o cerință internă de civilizație. Pentru că tinerii trebuie să știe cum să se folosească, cu echilibru și înțelepciune, în relaționarea cotidiană cu ajutorul acestor mijloace tehnice de comunicare și mai ales că ele nu aduc comuniune, ci un minim necesar de comunicare.

Concluzii

Adevărata comunicare presupune prezența personală, pentru că noi suntem ființe sociale și avem înscrisă comunicarea în chiar firea noastră, de aceea, a comunica presupune discernământ, dar și prezență. Ori tocmai prezența nu o pot aduce mijloacele tehnice, pentru că ele nu pot media decât comunicarea și nu prezența fizică.

Poate fi morală utilizarea tehnologiei informației și a spațiului virtual dacă ceea ce faci cu ele, dacă felul în care le folosim este moral. La fel, cum invers, reciproca este perfect valabilă. Nu lumea este rea, nu tehnologia dăunează, ci raportarea noastră la ele, utilizarea lor și scopul în care le

13 Mark W. SCHAEFER, *Rețelele de socializare explicate. Descălcirea celei mai neînțelese tendințe din lumea afacerilor*, Editura Act si Politon, 2019, p. 47.

14 Marian-Gabriel HANCEAN, *Rețelele sociale în era Facebook*, Iași, Editura Polirom, 2018, p. 51.

Jean M. TWENGE, *Generația internetului. Igen*, București, Editura Baroc, 2020, p. 19.

15 Ioan-Gheorghe ROTARU, "Current Values of Education and Culture", în *Proceedings of the 23th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, August 15-16, 2021, Princeton, NJ, United States of America, pp. 87-92.

utilizăm, iar acesta este principiul universal valabil pentru orice lucru, în general.

Avem nevoie de comunicare, de tehnologie și de virtual, dar avem nevoie și de relaționare fizică, pentru a fi compleți, totali și a ne manifesta plener uman, altfel ne ratăm vocația de ființe sociale, deschise comunicării și comuniunii.

Comunicarea este înscrisă în înseși firea omului, de aceea, a comunica este o necesitate de viață și de vocație pentru ființa umană. Spațiul virtual și tehnologia informației, nu fac decât să înlesnească viața umană, comunicarea, fără însă a oferi deplinătatea sau normalitatea relaționării firești a omului, pentru că ele contribuie și sprijină aceasta, dar nu o pot înlocui niciodată. A comunica este o nevoie personală și comunitară, dar nu ne putem baza exclusiv pe tehnologie, așa cum am văzut în timpul recente pandemii, când din cauza restricțiilor am constatat că nevoia de prezență fizică este vitală pentru comunicarea și comuniunea inter-umană¹⁶.

Tehnologia nu este nici rea și nici bună, în sine, ci felul în care noi o utilizăm poate fi bun sau rău, potențând sau minimizând virtutea sau păcatul. De aceea, avem nevoie de o educație profundă¹⁷, sistematică și completă, mai ales a tinerelor generații cu privire la utilizarea tehnologiei și la raportarea la ea, care reprezintă o cucerire a minții umane, un progres pe scara civilizației, în ordinea trupului, materialului, dar nu a spiritului, a sufletului.

Bibliografie

- ***, *Noile mijloace de comunicare socială - un Areopag al timpului nostru*, Târgoviște, Editura Arhiepiscopiei Târgoviștei, 2019.
- GROSSECK, Gabriela, "Incursiune în ciberspațiu", în revista *Informatica Economica*, nr. 3 (27) din 2003.
- HANCEAN, Marian-Gabriel, *Rețelele sociale în era Facebook*, Iași, Editura Polirom, 2018.

16 ***, *Noile mijloace de comunicare socială - un Areopag al timpului nostru*, Târgoviște, Editura Arhiepiscopiei Târgoviștei, 2019, p. 14.

17 Ioan-Gheorghe ROTARU, "Valences of Education", în *Proceedings of the 23th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, August 15-16, 2021, Princeton, NJ, United States of America, pp. 190-196.

- ICĂ jr., Ioan I., „Provocarea globalizării: mutația umanului”, în ****Biserică și multiculturalitate în Europa sfârșitului de mileniu*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2001.
- LAZU, Robert, *Cybercritica*, Târgu Lăpuș, Editura Galaxia Gutenberg, 2008.
- NEMOIANU, Virgil, *Postmodernismul și identitățile culturale. Conflicte și coexistență*, București, Editura Hardcover, 2018.
- ROTARU, Ileana, *Comunicarea virtuală. Impactul noilor tehnologii informaționale și comunicaționale în spațiul educațional contemporan*, București, Editura Tritonic, 2010.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Current Values of Education and Culture”, în *Proceedings of the 23th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, August 15-16, 2021, Princeton, NJ, United States of America, pp. 87-92.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Valences of Education”, în *Proceedings of the 23th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, August 15-16, 2021, Princeton, NJ, United States of America, pp. 190-196.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, “A look at how the concept of human rights has evolved over time”, în *Journal For Freedom of Conscience (Jurnalul Libertății de Conștiință)*, vol 11, nr.2 (2023), pp.825-874.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Spiritual lessons observed through the Coronavirus Crisis”, în *Dialogo. Issue of Modern Man*, 2020, vol.6, no.2, pp. 71-82.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Aspects of Biblical Philosophy on the Development of World Civilizations”, *Scientia Moralitas. International Journal of Multidisciplinary Research* 8 (2023), nr.1, pp. 62-79.
- SCHAEFER, Mark W., *Rețelele de socializare explicate. Descălcirea celei mai neînțelese tendințe din lumea afacerilor*, Editura Act si Politon, 2019.
- SCHMEMANN, Alexander, *Biserică, lume, misiune*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2006.
- TWENGE, Jean M., *Generația internetului. Igen*, București, Editura Baroc, 2020.
- VIDICAN-MANCI, Liviu, *Propovăduirea Evangheliei în era digitală*, Alba-Iulia, Editura Renașterea, 2020.